

BIRUTĖ TRIŠKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas
birute.triskaite@gmail.com

Dar kartą apie rankraštinio žodyno *Clavis Germanico-Lithvana* atribuciją

Mažojoje Lietuvoje parengto rankraštinio žodyno *Clavis Germanico-Lithvana* (LMAVB RS: F 137 13–14; toliau – *C*) atribucija tebėra galutinai neišspręsta problema. Pagal rankraščio popieriaus vandenženklis nustatytas *C* datavimas po 1680 metų (Drotvinas 1987) neginčytinas, tačiau XX amžiaus antrojoje pusėje įsitvirtinusi nuomonė, kad *C* – Žilių (Ragainės aps.) kunigo Frydricho Pretorijaus Vyresniojo (1624–1695) žodynas (Lebedys 1956; Drotvinas 1987, 1995), šio amžiaus pradžioje sulaukė argumentuotos kritikos (Schiller 2002), tad pastaruoju metu ši žodyną linkta laikyti anoniminiu. Grįžti prie *C* atribucijos klausimo pirmiausia skatina aplinkybė, kad Pretorijaus autorystė vis dėlto nebuvo nei įtikinamai įrodyta, nei tvirtai atmesta.

Pagrindinis būdas *C* kaip šaltinio sudarytoji identifikuoti, taigi kartu ir tradicinei nuomonei dėl šio rankraščio autorystės patvirtinti ar paneigti, yra rašysenos analizė. Ji tapo galima Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve Berlyne, kur šiuo metu saugoma didžioji dalis buvusio Prūsijos valstybės archyvo Karaliaučiuje fondų, suradus Pretorijaus autografą – jais remiantis jo rašysena palyginta su *C* parengėjo. Rašysenos analizė leido konstatuoti, kad Pretorijus nėra šio žodyno sudarytojas. Tokią išvadą paremia ir vienas *C* sudarytojo naudotas žodyno papildymų šaltinis – 1701 metų Naujasis Testamentas (Schiller 2009), išleistas jau po Pretorijaus mirties (Pretorijus mirė 1695 metų vasario 27 dieną).

Pretorijaus autorystės atetezė tyrėjams kelia naują uždavinį – ieškoti anoniminio *C* sudarytojo. Jo identifikavimas, tikėtina, suteiktų galimybę patikimai žodyną lokalizuoti ir galbūt patikslinti datavimą. *C* parengėjo paieškų lauko ribas chronologinėje erdvėje brėžia pagal rankraščio popieriaus vandenženklis ir rėmimosi šaltinius nustatytas apytikslis žodyno atsiradimo laikas – XVII–XVIII amžiaus sandūra ar XVIII amžiaus pradžia. Geografinėje erdvėje paieškų orientyrai yra socialinė žodyno parengėjo aplinka ir žodyno kultūrinio funkcionavimo terpė. Artimai *C* sudarytojo socialinei aplinkai turėjo priklausyti Mykolas Engelis Jaunesnysis (apie 1650–1707) iš Tilžės ir Jonas Andrius Cezaris (apie 1650–1710) iš Katyčių (Tilžės aps.) – šių kunigų lietuviškų giesmių žodyno parengėjas buvo persirašęs ir įrišęs kartu su Danieliaus Kleino giesmynu *Naujos giesmių knygos* (1666) (Triškaitė 2010). Neseniai identifikuoti du pirmieji *C* pildytojai – Tilžės bažnytinės apskrities vyresnysis kunigas Frydrichas Selle (1658–1710) ir tilžėnas Petras Gotlybas Milkus (1695–1753) (Triškaitė 2013, 2014) – liudija ankstyvojo žodyno funkcionavimo erdvę. Visa tai *C* sudarytojo paieškas kreipia į XVII amžiaus pabaigos ir XVIII amžiaus pradžios Tilžės bažnytinę apskritį.